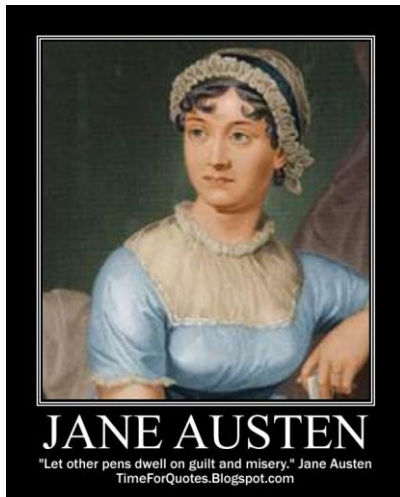

Jane Austen – Ponos i predrasude (Pride and Prejudice)

(UVODNA PRIMJEDBA – Ovaj esej je napisan kao dokaz veličine djela Jane Austen i kao vodič kroz pozadinu romana „Ponos i predrasude.“ Film i knjiga su često potcijenjeni kao obične, predvidljive ljubavne priče pa ću ovdje pokušati praktično pokazati, na konkretnim primjerima i likovima iz knjige, zašto je Jane Austen klasik i zašto postaje sve bitnija i bitnija i u književnom i u filmskom svijetu – kroz mnogobrojne ekranizacije. Želio bih izbjeći uobičajenu situaciju po kojoj se za neku knjigu kaže da je klasik i da ju se mora čitati, za lektiru recimo, zato što je netko učen rekao tako, jednostavno zato što je na popisu lektire, zato što je poznata ili iz nekog drugog sličnog razloga apstraktne prirode. Pokušat ću na konkretnim primjerima i situacijama iz knjige dokazati njenu veličinu. Iz tog razloga ću podrazumijevati da ste već pogledali film i zadržali se na površinskoj razini ne razumijevajući možda sve što je skriveno ispod površine. Ovo napominjem jer će onome tko nije barem pogledao film biti teško slijediti reference koje navodim. Zato, ako niste pogledali film, pročitajte esej, a cjelovitu sliku ćete dobiti tek nakon gledanja ili čitanja.)

Jane Austen je jedna od najcjenjenijih svjetskih spisateljica i što više vremena prolazi od nastanka njenih djela ona bivaju sve cjenjenija i cjenjenija. Stalno se otkrivaju novi, suptilni, ponekada površinski nevidljivi slojevi u njenim romanima koji daju novu dimenziju njenom stvaralaštvu. Na površini, njeni romani općenito opisuju život višeg i nižeg plemstva malog dijela Engleske u devetnaestom stoljeću i ljubavne i ine probleme ženske populacije tog spomenutog dijela društva i regije u kojoj je Jane Austen živjela. Iako su gotovo sva njena djela više nego pristojne ljubavne priče koje mogu biti iščitane kao obični ljubici i koje savršeno dobro funkcioniraju i na toj razini, ima tu još mnogo detalja koji izdvajaju klasike od običnih, drugorazrednih djela slične prirode. Roman i filmske adaptacije djela „Ponos i predrasude“ poslužit će nam kao ogledni primjerak za istraživanje djela Jane Austen, za „kopanje“ ispod površine ljubavne priče i za dokazivanje jedne od potencijalno pozitivnih uloga literature koju je Horacije podrazumijevao pod principom *dulce et utile* (slatko i korisno – praktično upotrebljivo), što bi ukratko značilo da bi književnost trebala kroz nešto zanimljivo i lako probavljivo „proturiti“ i mnogo poučnih stvari koje „idu u paketu.“ Primjenjeno na naše djelo „Ponos i predrasude“ to praktično znači da će knjiga biti jako zanimljiva za čitanje sama po sebi a da „u istom paketu“ ima i mnoštvo dodatnih sadržaja koji nas mogu poučiti mnogo čemu, na što možemo a i ne moramo obratiti pažnju. Na vama je da pročitate knjigu ili barem pogledate filmsku ili serijsku adaptaciju i to će sigurno biti „dulce“ (slatko, zabavno, zanimljivo) a ovdje ćemo se pozabaviti sa onim „utile“ dijelom.

Prvo i osnovno za istaći je jedna karakteristika osobnosti Jane Austen koja je obilježila sva njena djela, a to je da je uspješno uspijevala izbjeći iskušenju petljanja u stvari o kojima nije mnogo znala te je svo vrijeme i pažnju posveti onome što je znala. Naime, Jane Austen je čitav svoj život provela na jednom malom području, nije poznavala ogroman broj ljudi i nije vidjela gotovo ništa od „bijeloga svijeta“ ali je zato savršeno poznavala sve slojeve ljudi s kojima je dolazila u kontakt. Imala je izuzetan dar za procjenjivanje i opisivanje ljudskih karaktera i imala je izuzetno suptilan osjećaj za probleme žena svog vremena, kao i univerzalne probleme žena svih vremena, poput zaljubljenosti, ljubavnih jada, udaje, braka i sl. Odličan primjer za to je činjenica, koju sam negdje pročitao, da se ni u jednom njezinom djelu ne nalazi scena koja prikazuje razgovore ili rasprave isključivo muškaraca, što je fascinirajuće. Sve dijaloške scene u njenim djelima uključuju barem jednu ili više žena jer Jane Austen nije „znala“ kako funkcionira taj muški svijet kada su oni odvojeni od žena i nije željela nagađati. Znala je kako funkcioniraju u interakciji sa ženama i time se i bavila. To je

skromnost epskih razmjera, jer ja ne poznajem niti jednu osobu na svijetu koja se, barem s vremena na vrijeme, ne petlja u stvari koje slabo poznaje. Samo se pogledajte u ogledalo ili se okrenite oko sebe i vidjet ćete tisuće primjera. Svi znaju kako odgajati tuđu djecu, svi se razumiju u politiku, svi bi znali sastaviti nogometnu reprezentaciju bolje od aktualnog izbornika, svi znaju rješavati tuđe ljubavne jade i tako u beskraj. Kada se to ima u vidu i kada uzmemo u obzir da je napisala nekoliko prilično debelih knjižurina podatak postaje još fascinantniji.

Znači, nije se petljala u ono što ne zna, što je izuzetno pozitivno, ali to nas dovodi do očiglednog pitanja: „A što zna?“ Zna mnogo. Krenut ćemo od očitih stvari. „Ponos i predrasude“ se može promatrati kao svojevrsnu geološku sondu koju znanstvenici zabiju duboko u zemlju i onda na osnovu nalaza ispituju kakav je

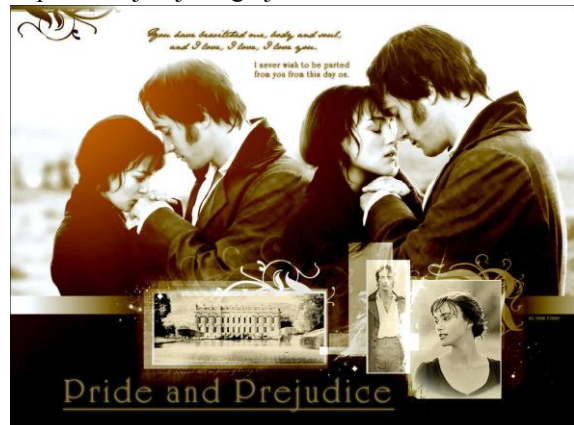
bio život na zemlji u pradávná vremena. Upravo takvu povlaštenu sondu nam nudi Jane Austen i vodi nas u englesko društvo na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće i rekreira za nas način ponašanja, odijevanja, razmišljanja u Engleskoj u to doba. A budući da je Engleska, iza Francuske, dominirala poviješću Europe u tom razdoblju taj „isječak“ nam ima mnogo za reći o zbivanjima u čitavoj Europi.

Engleska je puno stvari u svojoj povijesti obavila prije drugih nacija u Europi, što joj je omogućilo mirniji i manje turbulentan povijesni razvoj u narednim stoljećima. Tu prvenstveno mislim na promjenu svijesti o hijerarhijskom uređenju društva na osnovu podrijetla i „božanskog prava na vladanje“, koje je vladalo u raznim oblicima još od rimskih careva a primarno je bilo učvršćeno teološkim i političkim srednjovjekovnim raspravama. Po tome svjetonazoru, Bog je, navodno, odredio nekima da vladaju, nekima da tumače Božju riječ, nekima da se bore a nekima da služe. Svijet je funkcionirao kao piramida, koja je u svojoj osnovi imala seljake i kmetove, a na vrhu plemstvo i kralja (ili kraljicu). Jane Austen opisuje sami kraj tj. predraspadno i nepovratno stanje tog načina mišljenja i

organiziranja države i svijeta. Nakon što su 1649. godine Englezi pogubili svog kralja način razmišljanja se nepovratno promijenio, tako da čak i nakon što je poslije Cromwella monarhija ponovno obnovljena, kralj i plemstvo nisu mogli računati na nedodirljivost koju su ranije uživali. To je jedan razlog, a drugi je puno praktičnije prirode. To je promjena centra moći u društvu. Naime, s razvitkom znanosti, razvija se moreplovstvo, trgovina i primitivni oblici industrije, što Engleskoj donosi ogromnu količinu novca. S vremenom postaje očito da se težište moći premješta iz plemstva u niže slojeve, odvjetnike, inženjere, trgovce, mešetare, industrijalce itd. Plemstvo ima moć i ugled ali ne i novac, a novac je neophodan za funkcioniranje bilo kojeg modernog sustava. Malo po malo plemstvo postaje moguće kupiti tako da se stvaraju novi slojevi plemstva, bez plemenite loze koja seže stoljećima unazad, bez tradicije ali s gomilom novca i s mnogo svježije, poletne životne energije. A to je ono što je svim europskim društvima tog doba i trebalo. Još je samo trebalo preraspodjeliti moć i ugled tako da odgovaraju stvarnome stanju stvari. Engleski način ove tranzicije, miran način tranzicije je prikazan u djelu „Ponos i predrasude“ i bit će detaljnije objašnjen dalje u tekstu. Klase se mijenjaju, redefiniiraju i iznova stvaraju. Isprazni naslovi i titule iza kojih ne stoji ništa osim gluposti i debiliteta ne uživaju više neograničeni kredibilitet. Svijet Jane Austen je svijet u kojemu se i poštovanje i ljubav moraju zaraditi. Osobe su prisiljene učiti, suočiti se sa svojim stavovima i predrasudama, nadići ih i na taj način osigurati svoju osobnu sreću i funkcioniranje čitavog društva kao takvog. Ljubav između Darcyja i Elisabeth predstavlja primjer upravo takvog razvoja i promjene svijesti.

Na početku Darcy, plemenitaš, gleda s visoka i doslovno prezire porodicu Bennett i sve ljude iz njihovog društva. U njima, gledajući kroz naočale njegovih rigidnih predrasuda i preduvjerenja, nema nikakvih primjera plemenitosti, obrazovanja i uzvišenosti. Po njemu, oni izgledaju i ponašaju se kao seljačko plemstvo i time su nedostojni njegove pažnje i poštovanja. To uvjerenje traje dok ne upozna sestre Bennett, koje nude široku paletu različitih osobnosti, od kojih su neke stvarno dostojne prezira, dok su neke neke, kako će Darcy na svojoj koži naučiti, mnogo iznad Darcyjevog uobičajenog plemenitaškog društva. Jane Bennett, najstarija sestra, je uvjerljivo najljepša i karakterno najpozitivnija osoba u njegovom društvu, dok je Elisabeth, druga sestra po redu, pametnija, živahnija i praktičnija od svih žena koje je do tada upoznao. Elisabeth mu parira ili ga povremeno i nadvisuje u konverzaciji, pokazuje mnogo širu paletu osjećaja nego je on bio kadar zamisliti kod žene i malo po malo ruši njegove, do tada cementirane predstave o ženama iz nižih krugova društva. Transformacija u Darcyju započinje. Nevoljko, uz ogroman otpor s njegove strane, ali počinje. Nakon određenog vremena zaljubljenost u njemu prevladava, on popušta i izjavljuje ljubav Elisabeth i moli je da mu bude žena. Govori joj da je spreman zanemariti njeno „prосто“ podrijetlo, njene sramotne roditelje (posebno majku), njeno relativno siromaštvo, njeno neimanje veza i utjecajnih poznanstava, što Elisabeth s gnušanjem odbija. I ona je pod utjecajem svog ponosa i svojih predrasuda ali prvenstveno ju vrijeđa što je on spreman, radi ljubavi, „spustiti se na njenu nivo“ i što joj oprašta sve te „mane.“ Ovo je centralni dio čitave ove priče o

strukturi društva. Sve što ima loše u čitavoj njenoj rodbini i podrijetlu Darcy neraskidivo veže uz Elisabeth što za sobom povlači gomilu negativnih predrasuda i što je najbitnije, apsolutno ništa za što je Elisabeth izravno sama kriva. Ništa od toga nema veze s njom kao osobom. Isto tako, uz plemstvo se, samo na osnovu podrijetla vežu: dobrotu, širina horizonata, visoko obrazovanje, dobri maniri itd. a, jednako kao i u prethodnom primjeru, to nisu osobne zasluge dotičnih plemića nego nešto što su dobili onako - „u paketu“. Po ovome Elisabeth dobija taj negativni paket dok Darcy dobija taj pozitivni paket a da niti jedno niti drugo ne utječu na to svojim ponašanjem i osobnim zaslugama. Elisabeth to ne prihvaća ni po koju cijenu. Ona želi biti cijenjena i voljena po svojim osobnim zaslugama i kvalitetama a ne po onome što se veže uz njeno podrijetlo, rodbinu, prijatelje i sl. i po tome cijeni i Darcyja. Njegova ponižavajuća ponuda ju vrijeđa i ona je s prezirom odbija iako će ju to najvjerojatnije učiniti usidjelicom za cijeli život i ovisnom o milosti drugih. Nakon tog ponižavajućeg odbijanja i Darcyju i Elisabeth počinje svitati. Malo po malo spoznaju vlastitu glupost, aroganciju, ponos i ograničenost. Shvaćaju da nisu procjenjivali jedno drugo kao samosvojne osobe nego kao predstavnike klase i kao predstavnike društvenih predrasuda. Uz malo iskrenosti i razumijevanja oboje se mijenjaju i spoznaju da ne mogu jedno bez drugoga. Ono što su na početku transformacije tako otvoreno i bezrezervno mrzili postaje im najmilije na svijetu. Oboje prolaze, kao i čitavo društvo koje predstavljaju, kratki tečaj odrastanja. Plemstvo shvaća da je ono najbolje, najproduktivnije u Engleskoj koncentrirano u rastućoj građanskoj klasi i nižem plemstvu, prisiljenom da se uzdiže na društvenoj ljestvici vlastitim radom i sposobnostima, što je hvale vrijedna transformacija koju Francuska, na žalost, nije provela na taj način. Francusko plemstvo i kraljevska obitelj su tvrdoglavost i prezirno odbijali zahtjeve građanske i buržoaske klase i rigidno držali svoje stečene pozicije u društvu koje se promijenilo gotovo do neprepoznatljivosti i koje nije ni malo sličilo na srednjovjekovno društvo u kojem je takav ustroj uspostavljen. Ta tvrdoglavost, nerazumijevanje i prezir kralja i visokog plemstva rezultirali su Francuskom revolucijom 1789. godine i nasilnim svrgavanjem čitavog plemstva, kralja i vladajuće klase. Nakon toga je slijedila teror vlada Robespiera i njemu sličnih, a nakon svega Napoleonovo nasilno preuzimanje vlasti. Sva krvoprolića za vrijeme revolucije, nakon nje i za vrijeme napoleonskih i protunapoleonskih ratova početkom 19. stoljeća mogla su se izbjeći da je francusko plemstvo evoluiralo i transformiralo se kao englesko plemstvo, čija transformacija je upečatljivo rekreirana u liku Darcyja.

Šta je uzrok ovoj promjeni u načinu razmišljanja? Uzroka je, kao i uvijek, mnogo, ali, ta promjena u načinu razmišljanja korijen ima u Descartesovoj filozofiji i njome se najbolje može i opisati. Descartes je živio u doba pionirskog razvoja znanosti i mnogi ga smatraju ocem znanstvenog razmišljanja. Taj njegov način razmišljanja je svoj korijen imao u sumnji. Naučio je mnogo toga i onda uvidio da je najveći dio toga bilo ili

pogrešno ili neutemeljena ili nedokaziva spekulacija. Zaključio je da ni u što ne može biti potpuno siguran da je ono baš takvo kakvim mu se čini i da je moguće i potrebno sumnjati u sve i na toj sumnji, koja će kritički sve što je ustaljeno stalno preispitivati i testirati, treba graditi bilo koji stabilan sustav mišljenja. Odatle njegove poznate izreke: *Cogito ergo sum* (Mislim, dakle jesam) i *Dubito ergo sum* (Sumnjam, dakle jesam). Ova druga je malo adaptirana verija originalne Descartesove izreke, vjerojatno smišljena da opiše njegov način filozofiranja, koji je bio zasnovan na sumnji. Taj njegov sustav je zahtijevao da se kao neistinito odbaci bilo koje mišljenje u kojemu se može pronaći i najmanja dokazana sumnja ili nekonzistentija. Ukoliko je mali dio građevine neistinait ili neispravan čitava građevina kao intelektualna konstrukcija „pada u vodu“. Svaka teorija u kojoj se može naći logička ili praktična pogreška automatski se odbacuje.

Kada taj način razmišljanja primjenimo na „Ponos i predrasude,“ ili još konkretnije na Darcyja i Elisabeth, vidjet ćemo da oni odrastaju i transformiraju svoje stavove prema opisanome Descartesovom modelu.

Primjera u knjizi je više ali spomenut ću neke. Elisabeth gradi o Darcyju nekakvo mišljenje bazirano na svojim opažanjima (nekompletnim), pričama i svjedočanstvima drugih, općenitom obrascu ljudi iz višeg plemstva, u koji je automatski strpala Darcyja, kao tipičnog predstavnika klase. I to sve funkcionira dok joj Darcy u pismu ne objasni svoju nevinost u svezi sa Wickhamovom sudbinom. Suočena s dokazima i nepobitnim svjedočanstvom, Elisabeth mora priznati da je bila u krivu po tom pitanju. I, iako to nije željela, njen mozak je samostalno nastavio analizirati sve druge činjenice vezane uz Darcyja te lančano, jednu po jednu, počeo razotkrivati brojne zablude. Ukoliko je mogla pogriješiti u jednome, onda je sigurno mogla i u drugome i poput Descartesovih teorija, čitava konstrukcija se dokazala pogrešnom zbog toga što je jedan bitan aspekt njenog mišljenja bio dokazan kao pogrešan.

Potpuno isti slijed misli se dogodio i Darcyju. Kada je upoznao Elisabeth i Jane, njegov arogantni plemićki mozak nije više mogao reći: „Moja klasa je pametna i profinjena a oni tamo su seoske drvosječe, tupi,

neobrazovani, bez takta, bez manira, bez profinjjenih osjećaja. Jednom kada je bio prisiljen to priznati, njegova kartezijanska građevina se nepovratno srušila. Nakon pada te zablude slijedio je dugački niz otrežnjenja raznih vrsta koji su ga na kraju doveli da, kao prirodnu činjenicu prihvati tvrdnju kako mu je Elisabeth u svemu ravnopravna, a u nečemu i nadmoćna – osim po bogatstvu, naravno. Ali, bogatstvo više nije važno kao adekvatan dokaz jer ga je oborila gore navedena opravdana sumnja. Npr. jedne prilike Darcy je zgrožen sirovim, netaktičnim i „prostoseljačkim“ ponašanjem Elisabethine majke došao u posjet svojoj tetki kneginji De Bourgh i, pod plodonosnim utjecajem sjemena sumnje koje su posijale Elisabethine nemilosrdne riječi upućene njemu osobno i čitavoj njegovoj klasi, Darcy otkriva kako je i kneginja priprosta glupača, umišljena, neobrazovana, netaktična, nemilosrdna, neosjećajna itd. Darcy nelagodno otkriva da kneginja i Elisabethina majka imaju gotovo iste karaktere te je razlika među njima samo u količini bogatstva koje posjeduju. Ovakvih primjera ima čitav niz ali ja sam naveo samo najeklatantnije da ne razdužim ovaj dio baš previše. Mislim da je spomenuta promjena u načinu razmišljanja jasno vidljiva.

Sljedeća povijesna pojava od velike važnosti je pitanje uloge i prava žena u društvu. Austen je bila suptilna i blago prikrivena feministica koja je bez feminističke pompe, ali jasno i glasno, upozoravala na

probleme žena u ondašnjemu društvu. Ukoliko se oni malo bolje shvate, onda je mnogo lakše razumjeti histeričnu opsesiju gospođe Bennett da pod svaku cijenu uda svoje kćeri. Naime, ona čitav film (ili knjigu) ništa drugo ne radi nego razbija glavu sebi i drugima kako negdje, bilo kako, „utopiti“ svoje kćeri. Zvuči smiješno i izgleda smiješno ali je sam problem bio evidentan, jer je tada bio na snazi zakon koji je

onemogućavao ženama naslijeđivanje imanja a posebno ne zemljišta. Međutim, to je bilo vrijeme predindustrijske Engleske tako da je imati ili nemati zemljište doslovno značilo razliku između lagodnog života i prosjačenja, ili još gore, prostituiranja. Plemstvo je imalo zemlju, zemlja je značila status i bogatstvo i stoga se nije smjela dijeliti i komadati. Bennettovi su imali malo, skromno imanje i svima je bilo nezamislivo raskomadati to imanje na 5 dijelova jer tada od njega doslovno ne bi ostalo ništa i svi bi umrli od gladi, a i njihovi radnici i najamnici s njima. Bilo kakvih drugih profesija namijenjenih ženama plemkinjama nije bilo tako da je situacija stvarno bila nezavidna a histerija gospođe Bennett je imala svoju podlogu u realnoj zabrinutosti. Vezano uz ovo, u knjizi i u mini-seriji, gdje je bilo više prostora za to, ima nekoliko jako smiješnih scena kada gospođa Bennett otvoreno i histerično izražava zabrinutost svome mužu o tome šta će ona i njene kćeri kada on umre. On to dobrodušno prihvaća i okreće na šalu ne zalazeći u detalje tko bi mogao umrijeti prvi i što bi bilo „praktičnije“, ali scene su stvarno iznimno smiješne i jako dobro odrađene, odražavajući suptilni, nenametljivi ali

stalno prisutni Austenin humor. Ipak, vratimo se na temu - priglupi, ograničeni, licemjerni, poltronski svećenik Collins, daljnji rođak gospodina Bennetta, je zakonski nasljednik njihova imanja, iako ga obitelj Bennett nikada nije ni vidjela. Primjer gospodina Collinsa je još jedan u nizu dokaza o prethodno spomenutoj kartezijanskoj sumnji u sve, na osnovu pojedinačnih primjera. Kada se sagleda situacija po kojoj taj Collins, koji je priglup i nesposoban za bilo što, nasljeđuje nešto za što uopće nije zaslužan i o čemu se u krajnjoj liniji nije kadar dostojno ni brinuti a tako pametne, talentirane i samostalne djevojke poput Elisabeth i Jane zbog takvog stanja stvari moraju na ulicu, jasno je da po Descartesovom principu, čitav sustav postaje jako upitan.

Collinsonov lik nas dovodi do jedne od najjačih točaka knjige i njenih filmskih adaptacija – do upečatljivih karaktera i osebjuno kreiranih likova, koje je nemoguće zaboraviti. Knjiga vrví nezaboravnim likovima koji će dugo, dugo vremena živjeti u vašem pamćenju i često ćete, bez imalo svjesne namjere, ljude koje susrećete svrstavati u kategorije prema Austeninim likovima. „On je arogantan poput Darcyja“, „Ona baba samo kmeči kao gospođa Bennett“, „Umišljeno hvali i uzdiže samu sebe poput kneginje de Bourgh“ itd. Ovo je malo banalizirano i pojednostavljeno ali je sigurno ako pogledate jednu ili dvije ekranizacije ili ako pročitate knjigu, da ćete biti nepovratno uvučeni u takvo kanalizirano zaključivanje i povlačenje paralela između većeg svijeta i svijeta likova Jane Austen. Na

individualnoj razini likovi su fantastični i neponovljivi ali i na općenitoj razini prisutnost distinkcija među ljudima po nekoj klasi, bogatstvu, podrijetlu, obrazovanju, poznanstvima, političkoj pripadnosti, nacionalnosti ili po nečemu drugome je i u današnje doba itekako prisutna, samo je drukčije upakirana.

Dva relativno nevažna lika mogu poslužiti kao izvrsni primjeri jer predstavljaju utjelovljenje promašene vrline. Collins je svećenik, ali samo izvana. Ni religija, niti milosrđe nikada nisu prošli kroz njega bez obzira na to koliko katekizama ili teoloških traktata pročitao. On i istinska, duboka religioznost idu zajedno kao dvije šine na željezničkome kolosijeku. Osuđene su da budu blizu jedna drugoj, na nekih metar i pol razmaka ali su isto tako osuđene i da se nikada ili vrlo rijetko dodiruju. Nikada se ne stapaju u jedno. Ista stvar se događa s trećom po redu od sestara Bennett. Ona je sva posvećena obrazovanju i umjetnosti ali predstavlja uvjerljivo najdosadniju i najnepoželjniju osobu u filmu. Collins je budala, ali je bar zabavan. Kroz ovu sestru je prošlo mnoštvo knjiga i mnoštvo sati provedenih vježbajući klavir ali „je se nisu primili“, nisu je proželi, nisu postali dijelom njene osobe, dijelom njenog svakodnevnog života i samim time su i takva znanost, takva književnost i takva umjetnost besmisleni ili čak štetni. Iz svog njenog truda proizilazi samo dosada. Da nije pročitala te silne knjige bila bi barem skromnija a ovako je još dodatno i umišljena zbog svojih „znanja i umijeća.“ Nasuprot tome, Elisabeth predstavlja živi primjer uspješne simbioze knjiškog znanja, uživanja u umjetnosti, nepatvorene religioznosti koji rezultiraju boljom i ugodnijom osobom – osobom koja obogaćuje sebe i svoju okolinu svojim nenametljivim znanjem i osjećajnošću.

Još jedan aspekt romana, usko povezan s prethodno rečenim je nešto što je možda i važnije i teže detektirati u našoj modernoj sadašnjosti nego u Austenino doba – pitanje diskrepancije (nesklada, suprotnosti, nesrazmjera) između onoga što vidimo i onoga što je u stvarnosti. Danas, kada kupite bilo koji lijepo upakirani proizvod, vrlo često se pitate je li to stvarno ono što piše na reklami ili na deklaraciji ili nešto šesto. U sva vremena bilo je teško detektirati istinsku vrijednost i razlučiti je od dobro ispolirane, lijepo upakirane izvanjske, šuplje, bezvrijedne ili čak štetne privlačnosti. Roman je naprosto preplavljen primjerima ove prirode. Na jednom mjestu Elisabeth, nakon što je spoznala istinu o Wickhamu i Darcyju, kaže da je Darcy sušta vrlina, utjelovljenje vrline koju ne uspijeva uspješno prezentirati svijetu, a da je Wickham sušta vrlina samo izvana i te se uspijeva „prodati“ mnogo skuplje nego što zbilja vrijedi. Biti sposoban razlučiti istinsko od pojavnoga i izvanjski ulaštenoga je vrhunac mudrosti i ključ za bilo čiju sreću. Nikada to nećemo moći savršeno raditi ali ukoliko ne napredujemo na tom polju osuđeni smo unaprijed na bijedu i nesreću. Na primjerima iz knjige možemo steći puno bolji dojam o važnosti i reperkusijama takvih kapitalnih grešaka u prosuđivanju, što nam se vrlo često naplaćuje gubitkom istinskih prijatelja i ljubavi jer ih ne prepoznamo kao takve, a gubimo vrijeme sa slatkorječivim glupanima koji su s nama iz nekog interesa, koristi ili dosade. Primjera je bezbroj. Jane je zaljubljena do ušiju ali zbog njene stidljive prirode Bingley to ne može spoznati. Collins je religiozan i milosrdan ali ne dao Bog nikome da spadne na to da mu treba njegova velikodušnost i kršćansko milosrđe, jer je on samo izvana svećenik a u biti je nesenzibilna i okrutna budala. Catherine de Bourgh i Bingleyeva bogate sestre su slika i prilika uzvišenosti i plemenitosti, a tako su beskrajno šuplje i isprazne da bi se iz njih mogla kreirati svemirska crna rupa koja bi bila kadra progutati čitavu zemaljsku kuglu bez problema i da za glupost još preostane mjesta. Itd. itd. Mislim da imate barem općenitu ideju.

Austeninin svijet je i naš svijet, iako izgleda drukčije. Nama je smiješan njihov način odijevanja ali zamislite kako izgledaju moderno obučeni ljudi ako ih gleda neki neutralni promatrač koji je došao s druge planete, a recimo da ima ljudski mozak i shvaćanja. Kako bi njemu izgledao neki današnji reper, transseksualac, netko tko je namjerno obučen u poderanu odjeću da bi izgledao moderno, netko tko stavi 20 naušnica u 10 različitih mjesta na tijelu i ima na sebi još 3 kilograma različitih lanaca i geliranu frizuru koja slični na centurionsku kapu. Ne izgledamo ni mi baš normalno kada se to malo bolje pogleda sa strane.

Druga čudna stvar su plesovi koje su oni plesali na tim balovima. Nama se čine smiješnima, ali ako upitamo onog „našeg“ neutralnog svemirca kako mi izgledamo kada plešemo uz cajku na nekoj svadbi ili se vrtimo u ritmu disko glazbe. veliko je pitanje šta bi taj neutralni svemirac rekao kao konačnu presudu o tome šta je od tih plesova normalnije. Ove i slične primjere trebamo razumjeti kao povijesne datosti i ne suditi ih kao neke

nedostatke ili mane jer su navodno glupi. Oni zapravo daju dodatnu vrijednost svemu jer nam donose isječke svakodnevnih života ljudi iz tog doba u verziji koju gotovo nikada ne dobijemo iz povijesnih udžbenika gdje je teško saznati konkretne stvari o svakodnevnom životu konkretnih ljudi određenog razdoblja. Uglavnom nam se donose podaci koji sliče na crnu kroniku u novinama. Ta bitka je bila tada i tada, poginulo je toliko i toliko ljudi, pobijedio je taj i taj i tome slično, a stvarni život je uglavnom negdje zaboravljen. Bilo kako bilo, problemi i polarizacija svijeta djela Jane Austen su itekako prisutni i danas. Kada čujete na vijestima da je u Japanu održan sastanak zemalja G8, najrazvijenijih zemalja današnjeg svijeta, bit će vam odmah jasno da u modernom svijetu postoje i visoko plemstvo i kmetovi i niže plemstvo (u toj konstelaciji, mi bismo bili kmetovi, naravno). Stvari se samo drukčije zovu. Roditi se kao mali Švicarac i kao mali, od rođenja sidom zaraženi crnčić u Ruandi nije ni slično. Zapravo razlika je mnogo veća nego razlika između Darcyja i Elisabeth. Elisabeth je imala puno više šansi promijeniti svoj položaj i status svojim vlastitim naporima, unatoč povijesnim okolnostima o kojima sam pričao, nego što ih imaju taj nesretni mali crnčić i milijuni drugih malih crnčića, kinešćića i drugih, na doživotnu bijedu osuđenih jadnika u našem vrlom, modernome svijetu.

Ovakvih povijesnih paralela između Austeninoga i današnjega svijeta bi se mogla povući još gomila ali ovo nije ni vrijeme niti mjesto jer sam već pretjerao a najvažnije još nisam niti spomenuo. Ono najbitnije – ono u čemu je Jane Austen najjača - su ljubavna priča i emotivni život njenih protagonista koji su nam svima bliski i koji će nam biti bliski dok ova naša vrsta ne izumre ili ne evoluiru u nekakvo drugo biće. Do tada će Jane Austen biti itekako relevantna po tome pitanju. Krenimo redom! Najbitnije je istaknuti da Austen ne nudi nikakve univerzalne odgovore na ljubavna pitanja i da je u svakoj knjizi prisutna svijest da su i ljubav i život pojave ili „naprave“ s kojima moramo rukovati čitav svoj vijek, a za koje nismo dobili „uputstva za upotrebu.“ Samo u

„Ponosu i predrasudama“ imamo 4 braka, koji su međusobno potpuno različiti i koji ističu da se isti recept ne može primijeniti na sve ljude. Collins i Charlotte su potpuno prozaični ljudi niskih očekivanja koji traže svoje mjesto u kotačiću života i kada im se ono jednom pokaže, oni ga zauzimaju i koliko toliko zadovoljno žive bez prevelikih financijskih, emotivnih, avanturističkih i inih prohtjeva. Wickham i Lydia ulaze u brak zbog nemogućnosti da drukčije seksualno konzumiraju svoju vezu i brak im se nameće kao jedino rješenje u ondašnjem društvu. Njihov id, njihovi unutarnji nagoni i želja za brзом gratifikacijom želja i prohtjeva dominiraju njihovim osobama i sasvim je izvjesno da bi oni

učinili svaku drugu vezu ili kombinaciju nesretnom i osuđenom na neuspjeh. Jane i Bingley su dvije krasne, nezahthjevne i skromne osobe koje svima žele dobro i koje druge ljude *a priori* smatraju dobrima. Kod njih se radi o ljubavi na prvi pogled i sasvim je izvjesno da bi bez uplitanja drugih ta veza od početka funkcionirala savršeno.

Ostala je još veza između Elisabeth i Darcyja. Ona je kulminacija svega. Ona je najkompleksnija, najzahthjevnija i najkompliciranija od svih. Oboje su samostalne i jake ličnosti koje ne podnose autoritet bez stvarnog pokrića. Njima treba sve dokazati i to ne jednom nego stalno. Njihov odnos sadrži jednu izuzetno važnu

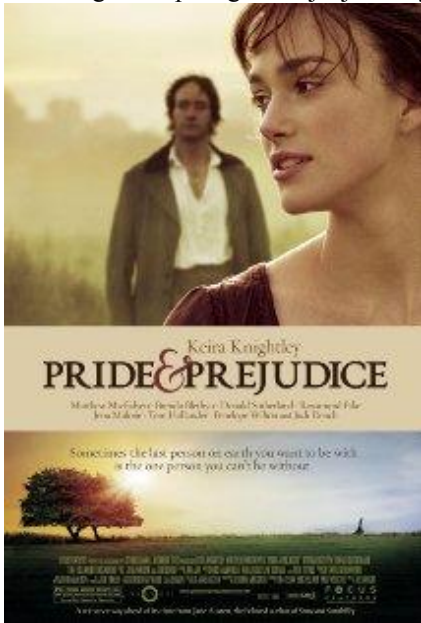

komponentu koja je važna za svakoga od nas i koja sadrži plauzibilan odgovor na pitanje koje smo svi postavili tisuću puta: „Kako ću znati je li on/ona prava osoba za mene? Zaljubljen sam jako, ali bio sam takav i prije, pa se mnogo puta pokazalo kao promašaj? Kako znati?“ I Darcy i Elisabeth su dovoljno jaki da priznaju greške, uče iz njih te se trude oko svoje ljubavi. Svjesni su da problemi tek onda počinju kada dvoje zaljubljenih, u tipičnim romantičnim filmovima, držeći se za ruke odšetaju zajedno u daljinu pod svjetlom zalazećeg sunca. Svi njihovi stvarni i srceparajući problemi su zapravo počeli kada su oboje spoznali da vole jedno drugo. Ali, prepoznali su da se trud isplati onda kada

su primjetili kako ih taj trud i te unutarnje promjene čine boljim i kompletnijim ljudima. Oboje su na vidjelo izvukli ono najbolje iz partnera, ono što nisu do tada niti znali da imaju u sebi. Nijedno od njih se ne mijenja da

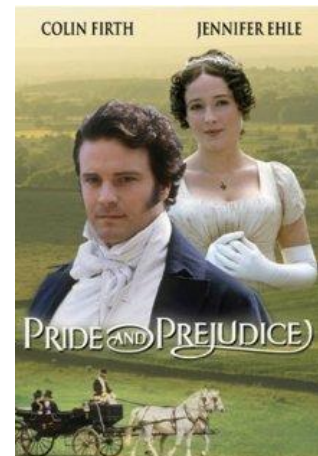
bi se trenutno svidjelo, da bi sačuvalo vezu po svaku cijenu nego zato što ih je to gradilo, što im je ta transformacija donosila potpuniji i ugodniji doživljaj svijeta. Ukoliko nas naš partner čini boljim učenikom, boljim bratom ili sestrom, boljim sinom ili kćeri, boljom osobom onda se svaki trud isplati i sve promjene koje su nužne, je potrebno napraviti i otprijeti jer će se kao rezultat pojaviti usavršena verzija našeg JA. Ali, ako poput mnogih primjera iz filmova ili stvarnog života, zbog partnera mijenjamo ono najbolje u sebi za nešto slabije, ako postajemo osobe kojih ćemo se nakon dugo vremena stidjeti, onda je situacija alarmantna. Praktičan primjer Darcyja i Elisabeth je mnogo upečatljiviji i elokventniji od ovog mog blebetanja ali nemojte nipošto propustiti obratiti pozornost na taj segment njihove veze i na taj segment knjige jer, kao što sam već napomenuo u povijesnom uvodu, iz ovakve veze, ako ju simbolično prenesemo na državnu razinu, među klasama engleskog društva koje simboliziraju Elisabeth i Darcy, stvorena je najjača buržoaska klasa u Europi i stvoren je najveći imperij na zemaljskoj kugli ikada – imperij u kojemu sunce nikada nije zalazilo.

Nadam se da ste uvidjeli na koliko razina se ova izuzetna knjiga može čitati a to nije niti izbliza sve. Ovdje su natuknute samo najgrublje crte svega ali mislim da je to dovoljno za spoznati kako ispod površine odličnog ljubića ima toliko toga zakopanoga. Čitajte je kao ljubavnu priču, kao političku alegoriju, kao

povijesni dokument, kao psihološko-sociološku studiju ili kao nešto peto, čitajte je kako hoćete, ali je čitajte i trud će se sigurno isplatiti. Vrijeme će sigurno biti ugodno provedeno, a ako još ponešto i naučite tim bolje.

Knjigu bi svakako trebalo pročitati jer je odlična, ali ako ama baš nikako niste knjiški tip, imate na raspolaganju niz ekranizacija, od kojih se dvije posebno izdvajaju. Najnovija, uspješna filmska adaptacija

iz 2005 sa Keirom Knightley u ulozi Elisabeth i BBC-jeva fantastično producirana mini-serija od 6 epizoda sa Colinom Firthom i Jennifer Ehle u glavnim ulogama, u kojoj je mnogo stvari detaljnije prikazano nego u filmu. A ako odgledate i seriju i film, sigurno nećete pretjerati, niti će vam biti i trenutak dosadno, jer je ovo jedna od onih stvari u kojima što više znate o njima to ih više cijenite i tim više uživete u njima. Ja sam obje verzije pogledao više puta i opet sam prije par dana, htijući se samo podsjetiti kako je izgledao lik gospođe Bennett u seriji upalio prvu epizodu, opet se zakačio i odgledao svih 6 epizoda „u

cugu“ i na posao otišao kao dobrodržeći zombi. Ipak, vrijedilo je. Uživajte!

(OPASKA – Budući da sam svjesno vrlo slobodno koristio izraze kao budala, glupan, tupav i tako dalje, sve gore rečeno shvatite kao moje individualno, iskreno mišljenje o tim pojavama ili osobama a ne kao neki zvanični stav koji proizilazi iz znanosti o književnosti ili nešto slično. Sve navedeno je moje mišljenje o spomenutom i mislim da sam i objasnio zašto tako mislim, a vi se možete, a ne morate, složiti s tim. U svakome slučaju pogledajte i/ili pročitatajte i onda ili potvrdite moje mišljenje ili formirajte njemu suprotno mišljenje, što je u svakako dobro jer, kao što kaže Hegel, ukoliko na osnovu jedne teze vi formirate antitezu (njenu suprotnost) iz svega toga će se roditi sinteza tj. nešto novo i dobro. Ta sinteza će postati nova teza i znanje o Jane Austen će biti uvećano u oba scenarija.)

B.M.